

*Алещенко В. І., доктор психологічних наук, професор,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського*

<https://orcid.org/0000-0003-1560-7318>

*Шумейко А., ад'юнкт науково-організаційного відділення
Військового інституту Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

<https://orcid.org/0000-0001-6883-3744>

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖЕВИХ ХАРАКТЕРИСТИК В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ

В статті розкриті особливості формування іміджевих характеристик як атрибуту професіоналізації військових психологів, проведено порівняльний аналіз в трьох вибірках з їх різним професійним досвідом. Проаналізовано ряд професійно-важливих якостей психолога, які беруть участь у формуванні іміджу фахівця та його діяльності. Визначено пріоритетні напрямки формування іміджевих характеристик військових психологів в процесі їх підготовки.

Ключові слова: *військовий психолог; імідж психолога; іміджеві характеристики; професійно-важливі якості; формування іміджу.*

Постановка проблеми. Загострення проблем внутрішньої та зовнішньої безпеки в нашій країні привернуло увагу громадської та наукової спільноти до діяльності військових, її належного матеріального, технічного, психологічного забезпечення. Невід'ємною складовою підготовки та виконання завдань військовими підрозділами є психологічний супровід. Психолог військової частини несе відповідальність за психологічний стан особового складу, організацію і стан психологічної роботи; дієвість роботи з підтримки психологічної стійкості особового складу, ефективність заходів, що проводяться в інтересах збереження психічного здоров'я військовослужбовців. Він відіграє провідну роль у загальній, спеціальній та цільовій психологічній підготовці військовослужбовців. Вагому роль в ефективному здійсненні своїх повноважень відіграє його імідж, який він повинен починати створювати ще під час навчання. Разом з тим формування іміджу офіцера-психолога не розглядається як завдання навчального та виховного процесу у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). В той же час війська потребують компетентних психологів, які здатні виконувати завдання в складних умовах обстановки, володіють авторитетом серед особового складу, є прикладом для наслідування. Вирішити виявлене протиріччя можливо на основі здійснення психолого-педагогічного

керівництва процесом самовдосконалення офіцерів-психологів, удосконалення навчально-виховного процесу у ВВНЗ.

Проблема формування професійного іміджу військового психолога є актуальною у сучасній психологічній науці, де накопичено достатній арсенал технологій, спрямованих на підтримку та створення іміджу різних фахів. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування професійного іміджу майбутнього військового психолога, що обумовлена потребою військ, складними завданнями їх діяльності в особливих умовах.

Вирішення цієї проблеми допоможе пришвидшити професійну адаптацію при вступі на посаду, сформувати позитивний імідж фахівця. Таким чином, актуальним є дослідження проблем формування позитивного іміджу майбутнього офіцера-психолога Збройних Сил України (ЗСУ). Тому вказані питання й запропоновані нами в межах обговорення цієї наукової статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Формування іміджу є важливим аспектом діяльності психолога, який все більше привертає увагу фахової та наукової спільноти. Це позитивний емоційний образ фахівця, що сприяє виконанню професійних завдань і цілеспрямовано формується відповідно до стереотипів масової свідомості. Активне

дослідження законів творення іміджу почалося в 1960-их роках в рамках рекламної діяльності та зв'язків з громадськістю (К. Boulding, 1956; В. Bruce, 1992; А. Simonson, В. Schmitt, 1997; В. Шепель, 2002, Г. Почепцов, 2006, О. Панасюк, 2008 та ін.) [10; 12; 18-21]. З тих часів імідж міцно вкоренився як невід'ємний атрибут ефективної самопрезентації, умова успіху в більшості людино-центрованих професій.

Систематизований науковий аналіз особливостей формування іміджу психолога наданий в працях В. Бозаджиєва [2], О. Єлисеєвої [4], Л. Новік [8], О. Чебикіна [17]. Імідж розглядається як публічне, зовнішнє «Я» – проекція особистості, що відповідає набору внутрішніх якостей та зовнішніх атрибутів, котрі інші люди асоціюють з професією (спроможністю надати кваліфіковану психологічну допомогу). Тому в роботі над проблематикою цього феномену бажано враховувати його подвійну – соціальну і психологічну – природу. Зміст іміджу психолога розкривається сумісно з відповідними імпліцитними уявленнями, соціальними установками, стереотипами. Виступаючи образом суб'єкта для соціальної групи, імідж в той же час є образом даної групи для самого суб'єкта, адже побудова іміджу відбувається відповідно до уявлень суб'єкта про характеристики групи, для якої створюється імідж [11]. Емпіричні дослідження (О. Чебикін, С. Астрейко, 2010) показали, що провідними якостями, які складають образ психолога, є емоційна врівноваженість, прагнення до саморозвитку, комунікабельність, підвищене почуття відповідальності за свої слова та дії, культура поведінки, широта інтересів, незалежність поглядів, здатність емоційно притягувати до себе людей, гнучкість та стресостійкість; при цьому різні категорії опитуваних виділяють різні суттєві особливості, що детермінують професійний імідж психолога [16].

Очевидно, що іміджеві характеристики військового психолога мають специфіку, зумовлену виконанням професійних функцій, що відрізняються від функцій цивільних колег. Якщо імідж психолога-консультанта є фактором довіри з боку клієнта, то головною метою створення іміджу в силових структурах є забезпечення емоційно-психологічного впливу на суб'єктів професійної діяльності. Складові

ефективності іміджу офіцерів-психологів практично недосліджені, хоча на необхідності формування позитивного іміджу Збройних сил України наголошено в працях В. Алещенка [1], У. Ільницької [6], С. Кубіцького [7], М. Требіна [14] та багатьох інших вчених. Ми розглядаємо імідж як символічний феномен, що стихійно або свідомо формується і проявляється в процесі самопрезентації суб'єкта та існує у двох взаємозалежних формах: з одного боку, це сукупність взаємопов'язаних компонентів Я-концепції носія іміджу, з іншого – спосіб його усвідомлення індивідами, що сприймають носія іміджу [1]. Отже, імідж військовослужбовця слід розуміти як певний придбаний статус, який є комплексною якістю його носія і інтегрується з сукупністю властивостей особистості, які отримали широке визнання у товаришів по службі. Наразі обсяг емпіричних досліджень та їх теоретико-методологічне узагальнення недостатні для цілеспрямованої та обґрунтованої роботи з формування іміджу в рамках професійних компетенцій психолога ЗСУ. Відсутність єдиного концептуального підходу до розуміння сутності і змісту іміджу військовослужбовців, дисбаланс соціальних ідеалів і цінностей у суспільстві ускладнюють розробку технологій професійної самопрезентації та створення образу офіцера-психолога.

Мета статті. Мета даної публікації – розкрити результати дослідження формування іміджевих характеристик в процесі професійної підготовки військових психологів.

Методи дослідження. Основними методами дослідження, що проходило взимку 2019-2020-х роках, обрано методи анкетування та тестові методи, що передбачають чітку процедуру збору й опрацювання первинних даних, а також своєрідність їх подальшої інтерпретації. В дослідженні прийняли участь три групи (вибірки) військових психологів, що відрізнялись за рівнем професійного досвіду, і отже, сформованістю іміджевих характеристик:

1) курсанти 1-2 курсів денної форми навчання за спеціальністю «Військова психологія» (55 осіб),

2) випускники бакалаврату та магістри військового факультету (43 особи),

Питання психології

3) офіцери-психологи підрозділів ЗСУ України зі стажем роботи 5-28 років (36 осіб).

Для дослідження формування іміджевих характеристик в процесі професійної підготовки був використаний ряд діагностичних інструментів:

- Опитувальник дослідження військово-професійної спрямованості (В. Петрова), спрямований на оцінку схильності до основних класів військових посад.

- Експрес-тест діагностики комунікативного контролю (М. Шнайдер) [15].

- Методика діагностики структури ціннісних орієнтацій особистості С.С. Бубнової, спрямована на вивчення реалізації особистісних цінностей у реальних умовах життєдіяльності [3].

- Методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича в адаптації Д. Леонтьєва [9];

- Методики діагностування мотивації досягнення успіху і мотивації уникнення невдач Т. Елерса [15].

Виклад основного матеріалу. При обробці отриманих результатів були

проінтерпретовані рівні прояву психологічних властивостей відповідно до тестових норм та визначені їх відсоткові доли (частотний аналіз), розраховані середні показники діагностичних параметрів в різних групах. Значущість міжгрупових відмінностей була визначена за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу ANOVA, розрахунки проводились в програмі SPSS.

1. *Дослідження військово-професійної спрямованості.* Загалом серед опитаних 108 осіб, тобто 80,6 % вибірки, демонструють виразну перевагу *командної спрямованості* (відповідний показник набирає 7 та більше балів із 12 максимально можливих). Це передбачає ранній прояв схильності до роботи з особовим складом, організаційної та громадської діяльності, уміння «заряджати власною енергією» інших людей, а також здатність зберігати витримку, швидко приймати рішення в складних та критичних ситуаціях. Отриманий результат свідчить про відповідність професії психолога індивідуальним схильностям та інтересам респондентів.

Таблиця 1

Середня кількість виборів військово-професійної спрямованості в групах

Види військово-професійної спрямованості	Майбутні психологи (n=55)	Молоді психологи (n=43)	Досвідчені психологи (n=36)	Порівняльний аналіз (ANOVA, Sig)
командні	5,82	6,65	8,44	0,012*
операторські	0,82	0,74	1,60	0,074
зв'язку і спостереження	0,23	0,36	0,08	0,575
водійські	0,55	0,61	0,26	0,533
спеціального призначення	3,45	2,56	0,87	0,036*
технологічні	1,13	1,08	0,75	0,125

Примітка: * про достовірну різницю середніх оцінок свідчать показники Sig <0,05.

Дані в табл. 1 показують, що в групі офіцерів-психологів більш виразна й однозначна перевага командної спрямованості над усіма іншими. Ми вважаємо, це свідчить про те, що в професії залишаються люди, які мають відповідну спрямованість.

Курсанти – майбутні військові психологи мають більш різноманітні схильності: хоча командна спрямованість є провідною, вони проявляють інтерес до професій технологічного профілю та військ «спеціального призначення» (спецназ). Останній показник значуще знижується з набуттям професійного досвіду.

Отже, в процесі підготовки та набуття досвіду схильності психологів зазнають трансформації – зникають наївно-романтичні уявлення про військову діяльність, спрямованість звужується і стає одновекторною. Серед окремих професійно-важливих якостей, які відмічали опитувані, принциповість та ініціативність замінюється терплячістю і уважністю (це відображено у зростанні показника схильності до операторської діяльності). Ці якості більше відповідають іміджевим характеристикам психолога.

2. *Діагностика комунікативного контролю* показала, що показники

Питання психології

досвідчених психологів різко відрізняються від показників курсантів військового факультету – див. рис. 1. Середнє значення показника за методикою М. Шнайдера складає 4,26 у вибірці курсантів 1-2 курсів;

3,95 у вибірці випускників та магістрів; 7,17 у вибірці офіцерів-психологів із стажем роботи вище 5 років. Статистика дисперсійного аналізу свідчить про виразні міжгрупові відмінності (Sig. = 0,002).

Рис. 1. Частотний розподіл показника комунікативного контролю в різних групах психологів (у %)

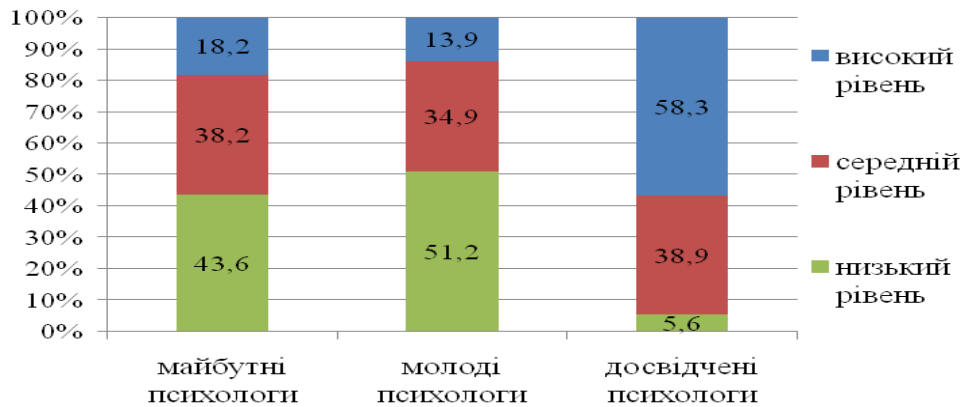

Рис. 1. Частотний розподіл показника комунікативного контролю в різних групах психологів (у %).

Курсантам (як на перших, так і на останніх курсах навчання) властива відкритість, розкутість та деяка імпульсивність у спілкуванні. Натомість офіцери-психологи проявляють більшу стриманість і керування власними емоціями, тобто високий комунікативний контроль. Такий результат може бути пояснений як природними віковими змінами, так і надбанням професійних якостей – умінням змінювати власну поведінку

залежно від ситуації спілкування і від поведінки інших людей. Слід відзначити, що високий комунікативний контроль супроводжується ризиком втрати безпосередності у вираженні емоцій та щирості ставлення до інших.

3. *Діагностика ціннісних орієнтацій* за опитувальником С. Бубнової дозволила окреслити мотиваційно-ціннісний профіль в різних групах психологів (див. табл. 2).

Таблиця 2

Середнє значення ціннісних орієнтацій в групах

Шкали опитувальника цінностей С.С. Бубнової	Майбутні психологи (N=55)	Молоді психологи (N=43)	Досвідчені психологи (N=36)	Порівняльний аналіз ANOVA, Sig
Приємне проведення часу, відпочинку	4,41	4,34	2,42	0,049*
Високий матеріальний добробут	2,51	3,87	3,53	0,117
Пошук і насолода прекрасним	0,93	0,77	1,35	0,233
Допомога і милосердя до інших людей	2,39	2,19	2,94	0,481
Любов	3,98	4,00	2,66	0,194
Пізнання нового у світі, природі, людині	4,14	4,39	4,50	0,750
Високий соціальний статус і управління людьми	2,30	3,54	3,73	0,066
Визнання і повага людей та вплив на оточуючих	2,44	3,72	4,44	0,034*
Соціальна активність для позитивних змін у суспільстві	2,79	3,34	3,99	0,087
Спілкування	4,93	4,55	3,97	0,112
Здоров'я	3,75	3,67	4,28	0,381

Примітка: * про достовірну різницю середніх оцінок свідчать показники Sig <0,05.

Для курсантів 1-2 курсів характерна перевага орієнтацій на спілкування (середня оцінка 4,93), приємне проведення часу (4,41) та пізнання нового (4,14); також достатньо важливі кохання (3,98) та здоров'я (3,75). У випускників-магістрів ці домінанти зберігаються, водночас значуще зростає вага цінностей «Визнання і повага людей та вплив на оточуючих», «Високий матеріальний добробут». Такі зміни можуть бути пов'язані з відокремленням від батьків, влаштуванням власного сімейного життя, і, звісно, початком реальної фахової діяльності. В цілому отримана картина відповідає ціннісному профілю сучасної курсантської молоді, описаним у даних попередніх українських дослідників (О. Зима, А. Полубєдова, 2016) [5].

З віком та набуттям досвіду у військових психологів дещо втрачають значущість цінності кохання, спілкування, приємного проведення дозвілля (але ці тенденції не сягають статистично-значимого результату). В той же час закріплюється і стає пріоритетною цінність «пізнання нового у світі, природі, людині» (4,50), зростає значущість соціального визнання і впливу на оточуючих (4,44), зберігається загальнолюдська цінність «здоров'я» (4,28), стає більш виразною соціальна активність (3,99). Саме ці ознаки відображують найвищий рівень регуляції поведінки як у професійній діяльності, так і загалом у житті. Деяке зниження цінності матеріального добробуту у офіцерів-психологів ЗСУ (порівняно із випускниками та магістрами) може бути пояснене тим, що за даними С. Бубнової, реалізація даної цінності негативно корелює з поведінкою, спрямованою на допомогу іншим людям [3].

В цілому ціннісний профіль досвідченого психолога стає більш гуманістично-орієнтованим і це складає важливу іміджеву характеристику офіцера ЗСУ. Такі орієнтації проявляються в соціальній поведінці, формують образ військового психолога як розумної, авторитетної та впливової людини, здатної докладати зусилля для позитивних змін як конкретної особистості, так і суспільства в цілому.

Цікаво, що для всіх опитаних характерна досить висока соціальна активність, спрямована на досягнення позитивних змін у суспільстві, що можна вважати ознакою формування громадянської ідентичності в останні роки розбудови нашої держави. Слід враховувати, що система ціннісних орієнтацій сучасної молоді є досить нестабільною, динамічною – вона відображає регулярну переоцінку цінностей, що відбувається в сучасному турбулентному суспільстві.

4. *Профіль термінальних цінностей за методикою М. Рокича* підтвердив описані вище результати. Пріоритетне значення для психологів всіх груп мають цінності: цікава робота, пізнання, суспільне покликання, здоров'я та матеріально забезпечене життя. Для досвідчених психологів отримують порівняно більше значення цінності активного та продуктивного життя (Sig. = 0,027), свободи у судженнях і вчинках (Sig. = 0,034), розвитку та роботи над собою (Sig. = 0,046). Особливу увагу ми звертаємо на інструментальні цінності, бо саме вони найміцніше пов'язані із іміджевими характеристиками, які формують образ психолога у військовому середовищі – див. рис. 2.

Питання психології

Рис. 2. Сума рангів при виборі інструментальних цінностей у вибірці офіцерів-психологів (36 осіб).

Рейтинг інструментальних цінностей офіцерів-психологів відображає особливості військової служби. В першій десятці пріоритетних якостей знаходяться відповідальність (почуття боргу, уміння тримати своє слово), самоконтроль і дисциплінованість, акуратність та охайність (вміння тримати в порядку речі та справи). Ці ціннісні орієнтири визначають змістовну сторону спрямованості особистості і складають основу її відношення до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації.

В попередньому дослідженні умов розвитку професійних якостей військових педагогів-психологів Т.А. Кисельова (2009) означила специфічні особливості військової діяльності і вимоги, що пред'являються до компетенцій фахівців: організованість, субординація і чітка ієрархічність, нормованість, законодавча

регламентованість професійних взаємин, придушення особистих інтересів та потреб, необхідність наявності вищих ідей та цінностей. Для успішної діяльності військового педагога-психолога «по вертикалі» необхідні суб'єкт-об'єктні якості (старанність, дисциплінованість, вимогливість тощо); для успішної діяльності «по горизонталі» потрібні суб'єкт-суб'єктні якості (комунікативність, емпатія, рефлексія, емоційно-вольова стабільність) [цит. за 13]. Отримані нами результати підтверджують ці закономірності.

5. *Діагностика мотиваційних тенденцій* стосовно успіху та невдачі продемонструвала, що мотивація успіху є достатньо високою на всіх рівнях професійної підготовки, а от схильність до уникнення невдач значимо знижується з набуттям професійного досвіду (див. табл. 3).

Таблиця 3

Середні значення мотиваційних тенденцій в групах

Діагностичні параметри	Майбутні психологи (n=55)	Молоді психологи (n=43)	Досвідчені психологи (n=36)	Порівняльний аналіз ANOVA, Sig
Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху	13,66	13,14	14,27	0,280
Методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач	14,68	13,21	12,05	0,046

Примітка: про достовірну різницю середніх оцінок свідчать показники Sig <0,05.

Офіцери-психологи описують себе як людей, яким не властива боязкість, песимізм, схильність до сумнівів та хвилювань, нерішучість, та інші ознаки, що складають захист від невдач. Це знаменує набуття впевненості у своїх професійних можливостях. Тому ці якості (точніше їх відсутність) є важливим елементом зовнішнього іміджу та внутрішнього самовідчуття.

Водночас, досвідчені психологи визнають такі професійно цінні якості як обережність та обачність, пильність, передбачливість, добросовісність, уважність, розсудливість, терплячість (завдяки цьому діагностичні показники залишаються в межах помірності, не опускаючись до низького рівня).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отримані результати показали, що в період навчання у ВВНЗ у майбутніх спеціалістів-психологів відбуваються трансформації важливих особистісних характеристик, що складають елементи їх професійного іміджу. Згодом, в досвіді реальної діяльності в ЗСУ, офіцери психологи уточнюють свою особистісно-професійну спрямованість, перевіряють важливі ціннісні орієнтири, формують комунікативний контроль та впевненість у власній здатності до успіху. В процесі підготовки та набуття досвіду схильності психологів зазнають трансформації – зникають наївно-романтичні уявлення про військову діяльність, спрямованість звужується і стає одновекторною. Серед окремих професійно-важливих якостей, які відмічали опитувані, принциповість та ініціативність замінюється терплячістю і уважністю (це відображено у зростанні показника схильності до операторської діяльності). Ці якості більше відповідають іміджевим характеристикам психолога. Високий комунікативний контроль може бути пояснений як природними віковими змінами, так і надбанням професійних якостей – умінням змінювати власну поведінку залежно від ситуації спілкування і від поведінки інших людей. Ціннісний профіль досвідченого психолога стає більш гуманістично-орієнтованим та проявляється

в соціальній поведінці, формує позитивний образ військового психолога як розумної, авторитетної та впливової людини, здатної докладати зусилля для змін як конкретної особистості, так і суспільства в цілому. Ціннісні орієнтири визначають змістовну сторону спрямованості особистості офіцера-психолога і складають основу його відношення до навколишнього світу, до інших людей, до себе самого, основу світогляду і ядро мотивації. З набуттям професійного досвіду в групах мотивація успіху залишається достатньо високою на всіх рівнях професійної підготовки, а от схильність до уникнення невдач значимо знижується.

За отриманими даними сформовані напрямки цілеспрямованого впливу, що стосуються формування професійно-важливих якостей та іміджевих характеристик офіцера-психолога: чітка професійна спрямованість (знаходження власного місця в професії), оптимально-високий комунікативний контроль, гуманістично-орієнтований профіль ціннісних ідеалів та інструментальні цінності, що відповідають нормам військової служби, оптимальне співвідношення мотивації успіху та захисту від невдачі.

Розгляд теоретичних і прикладних положень формування іміджу офіцера-психолога ЗСУ дозволяє зробити такі практичні рекомендації:

рекомендувати ввести у навчальну програму підготовки військових психологів у ВВНЗ тренінг з проблематики формування іміджу офіцера;

за підсумками року узагальнювати роботу випускників-психологів щодо їх діяльності з формування власного іміджу у військовій частині (з'єднанні);

впроваджувати в навчально-виховний процес передовий досвід роботи щодо формування іміджу офіцерів-психологів.

Серед перспектив подальших досліджень вбачаємо за необхідне розробку та апробацію навчальної програми (тренінгу), що розкриває теоретичний базис та впроваджує практичні технології формування іміджу офіцерів-психологів.

Питання психології

Список використаних джерел

1. Алещенко В.І. Імідж Збройних Сил України: теорія і практика формування: монографія. Київ: НУОУ, 2010. 272 с.
2. Бозаджиев В. Имидж психолога. Москва : Академия Естествознания, 2009. 220 с.
3. Бубнова С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система. *Психологический журнал*. 1999. Т.20, № 5. С. 38–44.
4. Елисеєва О. Имидж как фактор доверия психологу-консультанту : автореф. дис. ... канд. психол. наук : специальность 19.00.05. Москва, 2011. 26 с.
5. Зима О., Полубедова А. Діагностика ціннісних орієнтацій студентів. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (м. Харків, 22 квітня 2016 року). Харків : Видавництво НТМТ, 2016. С. 2910–2914. URL : http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/12719/1/5_Zima_Polubedova_Tezy.pdf
6. Ільницька У. Паблік рилейшнз збройних сил як фактор демократизації та оптимізації цивільно-військових відносин : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Львів, 2006. 213 с.
7. Кубицький С. До проблеми формування позитивного іміджу військово-службовця Збройних Сил України. *Вісник національної академії оборони України*. 2007. № 2 (4). С. 80–88.
8. Новік Л. Психологічні складові іміджу психолога. *Психологія: реальність і перспективи*. 2015. Вип. 4. С. 173–176.
9. Леонтьев Д. Методика изучения ценностных ориентаций. Москва : Смысл, 1992. 17 с.
10. Панасюк А. Формирование имиджа: стратегия, психотехнологии, психотехники. Москва : Деловая книга, 2008. 266 с.
11. Петрова Е. Психология имиджа: Психосемиотический подход. *Психология как система направлений* : ежегодник Российского психологического общества. 2002. Т. 9. Вып. 2. С. 432–454.
12. Почепцов Г. Имиджелогия. Москва : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 2006. 576 с.
13. Сорокоумова С., Белоголов Е., Корнилов Л. Развитие профессионально значимых личностных качеств у будущих психологов службы специального реагирования. *Педагогика и психология*. 2015. № 3. С. 47–52.
14. Требін М. Армія та суспільство: соціально-філософський аналіз взаємодії в умовах трансформації. Харків : ІНЖЕК, 2004. 404 с.
15. Фетискин Н., Козлов В., Мануйлов Г. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Издательство Института Психотерапии. 2005. 490 с.
16. Чебикин О., Астрейко С. Імідж психолога та можливості його формування. *Наука і освіта*. 2010. № 8. С. 44–48.
17. Чебикин О., Ковальова О. Психологічні особливості формування основ професійного іміджу. Одеса, 2009. 223 с.
18. Шепель В. Имиджелогия: как нравится людям. Москва : Народное образование, 2002. 576 с.
19. Boulding K. The Image. Knowledge in Life and Society. Ann Arbor, MI : University of Michigan Press, 1956. 175 p.
20. Bruce V. Images of power. How the image makers shape our leaders. London : Kogan Page, 1992. 192 p.
21. Simonson A., Schmitt B. H. Marketing Aesthetics: The Strategic Management of Brands, Identity, and Image. New York : The Free Press, 1997. 368 p.

References

1. Aleshchenko V.I. Imidzh Zbroinykh Syl Ukrainy: teoriia i praktyka formuvannia [Image of the Armed Forces of Ukraine: theory and practice of formation]: monohrafiia. Kyiv: NUOU, 2010. 272 s (in Ukrainian).
2. Bozadzhyev V. Ymydzh psykholoha [The Psychologist's image]. Moskva : Akademyia Estestvoznaniya, 2009. 220 s (in Russian).
3. Bubnova S. Tsennostnyie orientatsii lichnosti kak mnogomernaya nelineynaya sistema [Personal values are like a multidimensional non-linear system]. *Psikhologichesky zhurnal*. 1999. T.20, № 5. S. 38–44 (in Russian).
4. Eliseeva O. Imidzh kak faktor doveriya psihologu-konsultantu [The Image is like a confidence factor with personal psychologist]: avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : spetsialnost 19.00.05. Moskva, 2011. 26 s (in Russian).
5. Zyma O., Polubiedova A. Diahnostyka tsinnisnykh orientatsii studentiv. Rozvytok yevropeiskoho prostoru ochyma molodi: ekonomichni, sotsialni ta pravovi aspekty [Students values diagnosis]: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. molodykh uchenykh ta studentiv (m. Kharkiv, 22 kvitnia 2016 roku). Kharkiv : Vydavnytstvo NTMT, 2016. S. 2910–2914 (in Ukrainian).

6. Ilnytska U. Pablik ryleishnz zbroinykh syl yak faktor demokratyzatsii ta optymizatsii tsyvilno-viiskovykh vidnosyn [Relationships are an essential factor of democracy and optimization between military and civilian]: dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.02. Lviv, 2006. 213 s. (in Ukrainian).
7. Kubitskyi S. Do problemy formuvannia pozytyvnoho imidzhu viiskovo-sluzhbovtisia Zbroinykh Syl Ukrainy [The Problem of positive image-making among military personnel in the Armed Forces of Ukraine]. Visnyk natsionalnoi akademii oborony Ukrainy. 2007. № 2 (4). S. 80–88 (in Ukrainian).
8. Novik L. Psykholohichni skladovi imidzhu psykholoha [Psychological components of psychologist's image]. Psykholohiia: realnist i perspektyvy. 2015. Vyp. 4. S. 173–176 (in Ukrainian).
9. Leontev D. Metodika izucheniya tsennostnykh orientatsiy [The Value research methodic]. Moskva : Smyisl, 1992. 17 s (in Russian).
10. Panasyuk A. Formirovanie imidzha: strategiya, psihotehnologii, psihotehniki [The Image-making: strategy, psycho technology, psycho techniques]. Moskva : Delovaya kniga, 2008. 266 s (in Russian).
11. Petrova E. Psihologiya imidzha: Psihosemioticheskiy pohod [The Image psychology: Psychosemiotic approach]. Psihologiya kak sistema napravleniy : ezhegodnik Rossiyskogo psihologicheskogo obschestva. 2002. T. 9. Vyip. 2. S. 432–454 (in Russian).
12. Pocheptsov G. Imidzhelohiya [The Image science]. Moskva : Refl-buk ; Kiev: Vakler, 2006. 576 s (in Ukrainian).
13. Sorokoumova S., Belonogov E., Kornilov L. Razvitie professionalno znachimyykh lichnostnykh kachestv u buduschih psihologov sluzhbyi spetsialnogo reagirovaniya [The development of meaningful personal skills for future psychologists of Special reaction service]. Pedagogika i psihologiya. 2015. # 3. S. 47–52 (in Russian).
14. Trebin M. Armiia ta suspilstvo: sotsialno-filosofskiy analiz vzaiemodii v umovakh transformatsii [Army and Society. The social and philosophical analysis of interaction under transforming conditions]. Kharkiv : INZhEK, 2004. 404 s (in Ukrainian).
15. Fetiskin N., Kozlov V., Manuylov G. Sotsialno-psihologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malykh grupp [The socio-psychological diagnosis of personal and small communities development]. Moskva : Izdatelstvo Instituta Psihoterapii. 2005. 490 s (in Russian).
16. Chebykin O., Astrieiko S. Imidzh psykholoha ta mozhlyvosti yoho formuvannia [The psychologist's image and its forming capabilities]. Nauka i osvita. 2010. № 8. S. 44–48 (in Ukrainian).
17. Chebykin O., Kovalova O. Psykholohichni osoblyvosti formuvannia osnov profesiinoho imidzhu [Psychological features of the process, making the professional image basics]. Odesa, 2009. 223 s (in Ukrainian).
18. Shepel V. Imidzhelohiya: kak нравятся lyudyam [The Image Science: How do the people prefer?]. Moskva : Narodnoe obrazovanie, 2002. 576 s (in Russian).
19. Boulding K. The Image. Knowledge in Life and Society. Ann Arbor, MI : University of Michigan Press, 1956. 175 p (in USA).
20. Bruce B. Images of power. How the image makers shape our leaders. London : Kogan Page, 1992. 192 p (in UK).
21. Simonson A., Schmitt B. H. Marketing Aesthetics: The Strategic Management of Brands, Identity, and Image. New York : The Free Press, 1997. 368 p (in USA).

Резюме

*Алещенко В., доктор психологических наук, профессор,
Национальный университет обороны
Украины имени Ивана Черняховского
Шумейко А., адъютант (штатный) научно-организационного
отделения Военного института Киевского национального
университета имени Тараса Шевченка*

ФОРМИРОВАНИЕ ИМИДЖЕВЫХ ХАРАКТЕРИСТИК В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ВОЕННЫХ ПСИХОЛОГОВ

В статье раскрыты особенности формирования имиджевых характеристик как атрибута профессионализации военных психологов, проведен сравнительный анализ в трех выборках с их различным профессиональным опытом. Проанализирован ряд профессионально важных качеств психолога, которые участвуют в формировании имиджа специалиста и его деятельности. Определены приоритетные направления формирования имиджевых характеристик военных психологов в процессе их подготовки.

***Ключевые слова:** военный психолог; имидж психолога; имиджевые характеристики; профессионально-важные качества; формирования имиджа.*

Summary

*Aleshchenko V., Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine
Shumeiko A., Adjunct of Military Institute of Taras Shevchenko
National University of Kyiv*

**IMAGE CHARACTERISTICS FORMATION IN PROCESS OF MILITARY
PSYCHOLOGISTS PROFESSIONAL EDUCATION**

Introduction. Aggravation of internal and external security challenges in our country attracted civil and scientific communities attention to activity of the military, its proper logistics and psychological support. An integral component of modern military units training and task execution in all directions is a psychological accompaniment. Nowadays the amount of empirical research and their theoretical and methodological generalization is insufficient for purposeful and grounded work on image formation within the professional competencies of the military psychologist of the Armed Forces of Ukraine. The lack of the general conceptual approach to understanding the essence and content of the serviceman image, the imbalance of social ideals and values in society makes it difficult to develop technologies of professional self-presentation and to create the image of a psychologist-officer.

Purpose. The purpose of this publication is to show the results of the research of image-building characteristics in the process of professional training of the military psychologists.

Methods. Three groups (sample) of the military psychologists, which have different levels of professional experience and image-building characteristics, took part in the research held in winter 2019:

1) cadets of the first and the second year which are on the full-time and extramural form of study on specialty "Military psychology" (55 persons),

2) bachelors and masters of the military faculty (43 persons),

3) the UAF unit officers-psychologists with 5-28 years of service (36 people). Such means were used to research the formation of the image characteristics in process of professional training: -The questionnaire for the military-professional tendency research (V. P. Petrov), designed to estimate the propensity for the basic military positions; -Express - test of communication control diagnosis (M. Schneider) [15].

-S. S. Bubnova's personal value orientation structure diagnosis methodology, designed to determine the personal values realization under the real life circumstances [3].

-Milton Rokeach's values orientation examination methodology, adapted by D. Leontiev[9].

-Theodor Ehlers's success achievement motivation diagnosis methodology [15].

Originality. It's obviously that prestige characteristics of military psychologist are distinguished by its own features. These depend on military professional responsibilities which are completely different from civilian. If the psychologist-consultant's prestige is the factor of client confidence, the main goal of prestige creation in military and security services is setting an emotional and psychological influence on personnel. The effectiveness components of officers' prestige image are not discovered yet.

Conclusion. The results showed that while studying at higher military educational institutions, future specialists-psychologists undergo certain transformations of substantial personal characteristics that make up the elements of their professional image. Psychologists-officers eventually functioning as an integral part of the Armed Forces of Ukraine specify their personal and professional orientation, review important, valuable guidelines, form a communicative control and confidence in their ability to achieve success.

It would be useful to introduce a curriculum of higher military educational institutions on image development to the cadets' training program. According to the received data, the areas of purposeful influence concerning the development of professional qualities and image characteristics of a psychologist officer have been formed. These are a clear professional orientation (understanding of your role in this field), the most optimal communicative control, humanistic-oriented profile of axiological ideals, and instrumental values that meet the standards of military service as well as the optimal success motivation to failure protection ratio.

Among the outlook of further research, we find a need for development and approbation of curriculum that explains the theoretical basis and implements practical technologies of image development in higher military educational institutions.

Key words: military psychologist; image of the psychologist; image characteristics; professionally important qualities; image formation.